

Innhold

Forord	5
Kapittel 1 Siktemålet med boka	17
1.1 Innledning	17
1.2 Rett, politikk og makt	21
1.2.1 Lovgivningen i snever forstand	21
1.2.2 Retten – folkeretten og norsk rett	21
1.2.3 De folkevalgte organene	23
1.2.4 Forvaltningen	25
1.2.5 Staten og borgerne	25
1.3 Barneretten og utviklingen av barnets rettigheter	26
1.4 Forholdet mellom barn, foreldre og offentlige myndigheter – legalitetsprinsippet	29
1.5 Rettssikkerhet	33
1.5.1 Hva vi mener med rettssikkerhet. Ulike typer rettssikkerhetsspørsmål	33
1.5.2 Materiell og formell rettssikkerhet	36
1.6 Den videre fremstillingen	38
Kapittel 2 Status i barneretten – og historiske tilbakeblikk	40
2.1 Innledning	40
2.1.1 Barneretten i 2022	40
2.1.2 Reformen og utfordringer i barneretten i dag	42
2.2 Hvordan kom vi dit?	45
2.2.1 Barnets rettsstilling i tidligere tider	45
2.2.2 Middelaldersk familieautoritet – og vold i barneoppdragelsen	46
2.3 Forholdet mellom barn, foreldre og forvaltningen	48
2.3.1 Det private – foreldre og barn	48
2.3.2 Det offentlige – forvaltningen	49
2.4 Nye grep om lovgivningen på 1990-tallet	50
2.5 Menneskerettighetene og deres betydning for utvikling av barneretten	51
2.5.1 Innledning – bakgrunnen	51
2.5.2 Lov om menneskerettigheter	52
2.5.3 Grunnlovsfesting av barns rettigheter	54
2.5.4 En foreløpig oppsummering	55
2.6 Kontroll med etterlevelsen av menneskerettighetene	56

2.6.1	Innledning	56
2.6.2	FNs barnekonvensjon	57
2.6.3	Den europeiske menneskerettskonvensjon og Den europeiske menneskerettsdomstol	59
2.6.4	EMD og det norske barnevernet	59
2.6.5	Barnevernssakene fra 2015	61
2.6.6	Betydningen av menneskerettighetene fremover	68
Kapittel 3 Rettssubjektene, retten og juridisk metode		69
3.1	Retten – hva er det?	69
3.1.1	Retten og staten. Grunnloven	69
3.1.2	Statens oppgaver	71
3.2	Hva handler retten om?	73
3.3	Rettssubjektene	76
3.4	Rettsregler, sosiale og etiske normer	77
3.5	Hvordan lover blir til – lovgivningsprosessen	80
3.5.1	Grunnlovens bestemmelser	80
3.5.2	Frem mot Stortingets behandling	81
3.6	Rettskildelære eller juridisk metode	83
3.6.1	Relevante rettskildefaktorer	85
3.6.2	Nærmere om de enkelte rettskildefaktorene og hva vi kan slutte fra dem	86
3.6.3	Tolkningsresultater	100
3.6.4	Kollisjonsprinsipper	102
3.6.5	Rettskildevariasjoner	103
3.7	Faktum i saken og subsumsjon	104
Kapittel 4 Barnelova		106
4.1	Innledning	106
4.2	Når skal saker behandles etter norsk lov?	108
4.3	Foreldreskap	109
4.3.1	Innledning. Genetiske, biologiske, sosiale og juridiske foreldre	109
4.3.2	Morskap	110
4.3.3	Farskap og medmorskap etter ekteskap	111
4.3.4	Endring av farskap	115
4.3.5	Adopsjon	116
4.4	Foreldreansvaret	119
4.4.1	Foreldreansvarets utstrekning og innhold	119
4.4.2	Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnets beste	120
4.4.3	Barns og foreldres rett til familieliv og til kontakt	122
4.4.4	Foreldrenes ansvar for oppfostring og oppdragelse av barnet	123
4.4.5	Foreldres rett til å plassere barnet utenfor hjemmet	125
4.4.6	Barnets medbestemmelse og selvbestemmelsesrett	126

4.4.7	Lovfestet rett til medbestemmelse etter særlovgivningen	127
4.4.8	Rett til selvbestemmelse	128
4.4.9	Nødvendig med barnets samtykke	129
4.4.10	Partsrettigheter i egen sak	130
4.4.11	Barnelovsutvalgets syn på med- og selvbestemmelse etter særlovgivningen	131
4.5	Hvem har foreldreansvaret for barnet?	133
4.5.1	Innledning	133
4.5.2	Foreldreansvaret ved fødselen	133
4.5.3	Fastsettelse av foreldreansvaret ved samlivsbrudd	134
4.5.4	Hvor barnet skal bo fast	136
4.5.5	Hva den foreldereren som barnet bor fast hos i tilfeller av felles foreldreansvar, har rett til å bestemme på egen hånd	137
4.5.6	Endring av avgjørelse om foreldreansvar	139
4.5.7	Foreldreansvaret når en av eller begge foreldrene er døde	140
4.6	Samværsrett	142
4.6.1	Innledning	142
4.6.2	Hva samværsrett vil si – vanlige ordninger	143
4.6.3	Tvangsfullbyrdelse av samværsrett	146
4.7	Underholdsplikt. Bidrag	148
4.8	Rett til informasjon om barnet	150
4.9	Reisekostnader ved samvær	151
	Kapittel 5 Vergemålsloven	153
5.1	Innledning	153
5.1.1	Lovgivningen	153
5.1.2	Hvem loven gjelder for	155
5.1.3	Vergemål og foreldreansvar	156
5.2	Personer under vergemål og vergemålsforvaltningen. Hovedregler	157
5.2.1	Mindreårige og myndige.	157
5.2.2	Vergen	157
5.2.3	Vergens oppgaver	159
5.2.4	Vergemålsmyndigheten	160
5.3	Den unges selvbestemmesrett	160
5.3.1	Retten til å arbeide	160
5.3.2	Den mindreåriges rådighet over egne penger	161
5.4	Kontroll med vergen	162
	Kapittel 6 Forvaltningsretten	164
6.1	Innledning	164
6.2	Litt alminnelig forvaltningsrett	166

6.2.1	Forvaltningsvirksomhet og forvaltningsrett	166
6.2.2	Hovedtrekk i forvaltningens oppbygning og oppgavefordeling	169
6.2.3	Forholdet mellom nasjonal styring og kommunalt selvstyre	172
6.2.4	Den kommunale forvaltningen	174
6.2.5	Verdier som forvaltningen skal realisere. Måloppnåelse, effektivitet, rettssikkerhet	175
6.3	Forvaltningsloven	176
6.3.1	Innledning	176
6.3.2	Forvaltningsloven gjelder for offentlig virksomhet	179
6.3.3	Definisjoner	180
6.3.4	Anvendelsesområdet for de enkelte kapitlene i loven, forvaltningsloven § 3	185
6.4	Om inhabilitet, forvaltningsloven kapittel II	185
6.4.1	Hensynet bak reglene	186
6.4.2	Forhold som fører til ugildhet, forvaltningsloven § 6	186
6.4.3	Virkningen av inhabilitet	188
6.5	Alminnelige regler om saksbehandlingen, forvaltningsloven kapittel III	189
6.5.1	Veiledningsplikt, forvaltningsloven § 11	189
6.5.2	Saker skal avgjøres uten ugrunnet opphold, forvaltningsloven § 11 a	190
6.5.3	Muntlige konferanser og nedtegning av opplysninger, forvaltningsloven § 11 d	191
6.6	Rett til å la seg bistå av advokat eller annen fullmektig, forvaltningsloven § 12	194
6.7	Taushetsplikt, forvaltningsloven §§ 13–13 f	195
6.7.1	Innledning	195
6.7.2	Hva omfattes av taushetsplikten?	197
6.7.3	Nøytrale personopplysninger	199
6.7.4	Begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse, forvaltningsloven § 13 a	200
6.7.5	Begrensninger i taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser, forvaltningsloven § 13 b	202
6.7.6	Hjemmel for å kreve opplysninger underlagt taushetsplikt, fvl. § 13 f	206
6.7.7	Hjemmel for å kreve opplysninger underlagt taushetsplikt, fvl. § 13 g	206
6.7.8	Spesielt om opplysninger til barnevernet, barnevernsloven §§ 13-2 og 13-4	207
6.7.9	Informasjon om taushetsplikt, oppbevaring av dokumenter, forvaltningsloven § 13 c	209
6.7.10	Hva vil det si å bryte taushetsplikten?	210

6.7.11	Konsekvenser av brudd på taushetsplikten, straffeloven §§ 209–211	211
6.7.12	Saksforberedelse og klage ved pålegg om å gi opplysninger, fremgangsmåten ved granskning o.l., forvaltningsloven §§ 14 og 15 og elektronisk kommunikasjon, forvaltningsloven § 15 a	212
6.8	Saksforberedelse ved enkeltvedtak, forvaltningsloven kapittel IV	212
6.8.1	Forhåndsvarsel	213
6.8.2	Forvaltningens utrednings- og informasjonsplikt	214
6.8.3	Partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens opplysninger	215
6.8.4	Gjennomsyn og utlån av sakens dokumenter. Klage over avslag på å gjøre seg kjent med et dokument, forvaltningsloven §§ 20 og 21	218
6.9	Om vedtaket, forvaltningsloven kapittel V	218
6.9.1	Krav til skriftlighet, forvaltningsloven § 23	219
6.9.2	Vedtaket skal være begrunnet, forvaltningsloven § 24	219
6.9.3	Begrunnelsens innhold, forvaltningsloven § 25	220
6.9.4	Underretning om vedtaket, forvaltningsloven § 27	220
6.10	Om klage og omgjøring, forvaltningsloven kapittel VI	221
6.10.1	Hensynet bak reglene	221
6.10.2	Vedtaket som kan påklages, forvaltningsloven § 28	222
6.10.3	Klageinstansen ved klage over kommunale vedtak	222
6.10.4	Klagefrist, forvaltningsloven §§ 29, 30 og 31	223
6.10.5	Klagens adressat, form og innhold, forvaltningsloven § 32	224
6.10.6	Klageinstansens kompetanse, forvaltningsloven § 34	225
6.11	Omgjøring av vedtak uten klage, forvaltningsloven § 35	226
6.12	Dekning av sakskostnader, forvaltningsloven § 36	226
6.13	Bestemmelser om virkningen av feil, om utsatt iverksettelse av vedtak, forvaltningsloven kapittel VIII	227
6.14	Videre forfølgning av saken	228
	Kapittel 7 Barnehageloven	230
7.1	Innledning	230
7.1.1	Lovgivningen	230
7.1.2	Barnehageforliket og rett til barnehageplass	231
7.1.3	Kvantitet og kvalitet i barnehagene	232
7.2	Barnehagens formål og innhold	233
7.2.1	Menneskerettighetene	233
7.2.2	Formålsparagrafen	234
7.2.3	Barnehagens innhold	235
7.2.4	Overgangen fra barnehagen til skolen	237

7.2.5	Samarbeid og samordning	238
7.3	Barns rett til barnehageplass	239
7.4	Barnehageplass som barnevernstiltak	239
7.5	Barns og foreldres samarbeid med barnehagen	240
7.6	Barnehageeiers ansvar	241
7.7	Kommunens ansvar	241
7.7.1	Barnehageeier og barnehagemyndighet	241
7.7.2	Opptak i barnehager – prioritet	242
7.8	Spesialpedagogisk hjelp til barn i førskolealder	242
7.9	Psykososialt barnehagemiljø	244
7.10	Personalet	245
7.11	Krav til politiattest i barnehagen	247
7.12	Barnehagens taushetsplikt, opplysningsrett og meldeplikt	249
7.12.1	Barnehagens taushetsplikt	249
7.12.2	Barnehagens opplysningsplikt	250
7.12.3	Barnehagens årvåkenhet for sårbarhet hos barn	252
Kapittel 8 Opplæringslova		254
8.1	Innledning	254
8.1.1	Skolens plass i den norske barndommen	254
8.1.2	Skolen – urolig omland og indre reformer	256
8.2	Noen utviklingslinjer	260
8.2.1	Skolen frem til tusenårsskiftet	260
8.2.2	PISA-sjokket og Kunnskapsløftet	261
8.2.3	Evalueringsprosjektet og oppfølging i KL20	262
8.2.4	Skolen – oppvekstarena eller samfunnsmessig investering – eller begge deler?	263
8.3	Reguleringen av skolen	264
8.3.1	Loven og læreplanverket	264
8.3.2	Menneskerettskonvensjonens plass i skolen	265
8.4	Grunnopp læringens mål, formål og innhold	268
8.4.1	Formålsp aragrafen	268
8.4.2	Opp læring som grunnlovsfestet rettighet	269
8.4.3	Læreplanverket – overordnet del	269
8.4.4	Læreplanene for fag	270
8.5	Rett og plikt til opplæring	272
8.5.1	Rett til opplæring i samsvar med evner og forutsetninger	272
8.5.2	Språklig tilrettelegging	272
8.5.3	Rett til spesialundervisning	273
8.5.4	Reformer i spesialundervisningen	274
8.5.5	Rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring	277
8.5.6	Rett til rådgivning i skolen	278

8.6	Skole–hjem-samarbeidet	279
8.7	Saksbehandlingen i skolesaker	282
8.7.1	Hva er enkeltvedtak etter opplæringslova?	282
8.7.2	Skolestart og avslutning i grunnskolen	283
8.7.3	Håndheving av aktivitetsplikten for å sikre et godt psykososialt miljø	284
8.7.4	Avgjørelser i den videregående skolen	284
8.8	Skolens samarbeid med andre tjenester	285
8.9	Organiseringen av skoleverket	287
8.9.1	Hovedlinjene	287
8.9.2	Nærmere om kommunens plikter	288
8.9.3	Fylkeskommunens plikter	288
8.9.4	Voksenopplæring	290
8.9.5	Forslag i den nye loven	290
Kapittel 9 Helse- og omsorgslovene		292
9.1	Innledning	292
9.1.1	Helse- og omsorgstjenester	292
9.1.2	Helse- og omsorgstjenester som menneskerettigheter	293
9.1.3	Nasjonal lovgivning. Noen utviklingslinjer	294
9.2	Helse- og omsorgstjenesten. Oppgaver og organisering	300
9.2.1	Den kommunale helse- og omsorgstjenesten	300
9.2.2	Spesialisthelsetjenestens oppgaver	302
9.3	Pasient- og brukerrettigheter	304
9.3.1	Oversikt.	304
9.3.2	Rett til øyeblikkelig hjelp	306
9.3.3	Rett til nødvendig helsehjelp	307
9.3.4	Rett til medvirkning og informasjon	309
9.3.5	Rett til vern og spredning av opplysninger	311
9.3.6	Samtykke til helsehjelp	312
9.3.7	Rett til å nekte helsehjelp	314
9.3.8	Spesielt om barn på sykehus	315
9.3.9	Rett til individuell plan	316
9.3.10	Saksbehandlingen ved tildeling av helsetjenester	319
9.4	Kvalitetskrav til helsehjelpen, rett til forsvarlig behandling	320
9.5	Spesielt om psykisk helsevern	321
9.5.1	Kort tilbakeblikk	321
9.5.2	Lovens formål	322
9.5.3	Innleggelse i institusjon under lov om psykisk helsevern på grunnlag av samtykke	323
9.5.4	Tvungent psykisk helsevern	324
9.5.5	Gjennomføring av psykisk helsevern	326
9.5.6	Klage og rettslig prøving	328
9.6	Tiltak for rusavhengige	328

9.7	Har man plikt til å ta imot behandling?	329
9.8	Behandling av pasientinformasjon	330
9.8.1	Innledning	330
9.8.2	Krav om at det føres journal	330
9.8.3	Spesielt om retten til taushet og diskresjon	332
9.8.4	Opplysninger til sosialtjenesten og barnevernet	333
Kapittel 10 Sosialtjenesteloven		336
10.1	Innledning	336
10.1.1	Oversikt	336
10.1.2	Menneskerettighetene	336
10.1.3	Fattigdom og ulikhet	337
10.1.4	Nasjonal lovgivning – noen utviklingslinjer	338
10.2	Sosialtjenestens formål og virkeområde	340
10.3	Ansvarsfordeling og administrasjon	340
10.4	Generelle oppgaver for Nav-kontoret	341
10.5	Individuelle tjenester	342
10.5.1	Oversikt	342
10.5.2	Opplysning, råd og veiledning	343
10.5.3	Økonomisk stønad til livsopphold	344
10.5.4	Behovsprøvd stønad	347
10.5.5	Vilkår for stønaden	348
10.5.6	Stønadsformer	350
10.5.7	Utbetaling av stønad	350
10.5.8	Følgen av at det er gitt uriktige opplysninger	351
10.5.9	Inndrivelse av lån og andre former for dekning	351
10.5.10	Refusjon i underholdsbidrag, refusjon i ytelser fra folketrygden	351
10.5.11	Midlertidig bolig	352
10.6	Kvalifiseringsprogrammet	352
Kapittel 11 Integreringsloven		357
11.1	Innledning	357
11.2	Krav om å være bosatt i kommunen etter avtale	358
11.3	Integreringslovens formål	359
11.4	Ansvar etter loven	359
11.5	Målgruppen for introduksjonsprogrammet	360
11.6	Kompetansekartlegging og karriereveiledning	361
11.7	Introduksjonsprogrammet	362
11.7.1	Ansvar	362
11.7.2	Integreringsplan og integreringskontrakt	362
11.7.3	Innhold og omfanget av introduksjonsprogrammet	364
11.7.4	Gyldig versus ugyldig fravær fra programmet	364
11.7.5	Introduksjonsstønad	364

11.7.6	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap	366
11.7.7	Saksbehandlingsregler	367
Kapittel 12	Barnevernsloven	369
12.1	Innledning	369
12.1.1	Barnevernsloven og barnevernstjenesten	369
12.1.2	Barnevernslovens fremvekst	369
12.1.3	Hovedtrekk i den nye barnevernsloven	372
12.1.4	Rettskilder på barnevernsfeltet	373
12.1.5	Fremstillingen videre	373
12.2	Barnevernslovens formål og virkeområde	374
12.2.1	Lovens formål	374
12.2.2	Lovens virkeområde	374
12.2.3	Grunnleggende bestemmelser	375
12.3	Bekymringsmelding og undersøkelse	380
12.3.1	Bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten	380
12.3.2	Barnevernstjenestens vurdering av bekymringsmelding	382
12.3.3	Barnevernstjenestens oppfølging av gravid rusmisbruker	384
12.3.4	Rett og plikt for barnevernstjenesten til å foreta undersøkelser	384
12.4	Hjelpetiltak	388
12.4.1	Barnevernstjenestens oppfølging av hjelpetiltak	390
12.4.2	Barn som foreldrene selv plasserer utenfor hjemmet ...	391
12.4.3	Forbud mot flytting av barn som er plassert utenfor hjemmet	391
12.4.4	Medisinsk undersøkelse og behandling og særlige opplæringsbehov	392
12.5	Akuttiltak	393
12.6	Omsorgsovertakelse, fratakelse av foreldreansvar og adopsjon ..	394
12.6.1	Iverksettelse av vedtak om omsorgsovertakelse	397
12.6.2	Plassering av barnet etter vedtak om omsorgsovertakelse	398
12.6.3	Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse	400
12.6.4	Flytting av barnet, barnevernsloven § 5-5	401
12.6.5	Ansvar for omsorgen i foreldrenes sted	402
12.6.6	Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon	403
12.6.7	Opphevelse av omsorgen	405
12.7	Atferdstiltak m.m.	406
12.7.1	Tvangsplassering i institusjon på grunnlag av kriminalitet. Forholdet til menneskerettighetene	408
12.7.2	Tilbakehold i institusjon på grunnlag av samtykke	409
12.8	Samvær og kontakt etter omsorgsovertakelse	410

12.9	Oppfølging av barn og foreldre	413
12.10	Fosterhjem	415
12.11	Barnevernsinstitusjoner m.m.	416
12.11.1	Institusjonene – ansvar og oppgaver	416
12.11.2	Gammel og ny lov	419
12.12	Omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere	425
12.13	Barnevernslovens saksbehandlingsregler	426
12.13.1	Partsrettigheter	427
12.13.2	Journalplikt og krav til begrunnelse	427
12.13.3	Innsynsrett	429
12.13.4	Sakkyndige	429
12.13.5	Krav om politiattest	430
12.14	Taushetsplikt og opplysningsplikt mv.	431
12.14.1	Taushetsplikt	431
12.14.2	Meldeplikt	432
12.14.3	Pålegg om å gi opplysninger	433
12.14.4	Barnevernstjenestens opplysningsplikt til andre	433
12.14.5	Behandlingen av personopplysninger	434
12.15	Behandling av saker i barneverns- og helsenemnda	435
12.15.1	Saksbehandlingen for barneverns- og helsenemnda	435
12.16	Kommunenes og barnevernstjenestens ansvar og oppgaver	440
12.16.1	Innledning – problemstillinger	440
12.16.2	Ansvarsavklaringer i den kommunale barnevernstjenesten	441
12.16.3	Barnevernstjenestens organisering og oppgaver	442
12.16.4	Forholdet til private tjenesteytere	443
12.17	Statlig barnevernsmyndighet	447
12.18	Statlig tilsyn etter barnevernsloven	450
	Kapittel 13 Avsluttende bemerkninger	451
	Referanser	453
	Stikkordregister	476